

אכוננית הספרים

„דרך ארץ“

לעין חרוד, אבן-חן אמיתית, המתברקת מתוך הספר באור משלה. הגה הוא לפנינו:

נסעתי ברכבת לעין-חרוד
שאינה ניסעת עוד.

פסי פלדה פרקי,

כפי חוץ נבלעו אָנְגִי, זָכָר אָוֹנִים.

אָד אָנִי מִתְרִי פְלָגִית בְּרִי,

מְבַהֵל חֲנָבִים.

עַד הַגְּלֶדֶד זָסָה, רַחֵק וְנֶרֶד

בְּעֵשֶׂן הַרְבֵּבָה לְעֵין-חֶרֶד.

אם ננתח ניתוח ענייני וביקורתי קל את השיר הזה, ניטיב להבין את הדמיוניות המתחלפת לסי רוגין בממשות השירית. חילופין מתמידים אלה משרים את הלך הרוח המיוחד, שחשים בו עם מקרא השיר. זה משתמע רצוף ונוח וטוב. והלאה מזה, בשטיפה דמיונית ובהליכה אטית תוך נקישת הצעדים על גבי אדמה זו, נוקשה ומלאת שמיר ושיח, שבלעו את אדני העץ שמתחת לפסי הפלדה של המסילה הצרה (זוכרים את הרכבת הרומאנטית, שזחלה במסילה מחיפה לצמח ובחורה. קרונותיה המקשקשים, בלאי שנשאר מימי הטורקים, נשאו כדי חלב, סלי ירק, חלוצים מעמק הירדן ומעמק יזרעאל; נעצרת, בין השאר, בתחנות הארעי, שנזרעו לאורך העמק תוך תנודה חזקה קודם קדימה ואחר כך אחורה? ונחש העשן הסמיך, הכחול שחור, שנסתלסל למעלה ונמתח והיה לגשר עליון, שעוברים בו כל דרי מעלה, כולל צפרי מסע, רוחות קדים, ענני מרום וגם כוכבים וסהר בלילות?) המשורר, ששמע ואולי גם ראה ממש את הרכבת, ממחר על מורדות מסלולה, שהצמיחו קוצים וסרספ, כלנית בידו להביאה מתת אהבה לאשה, לבת יוצאת חלציו. דמיון ומציאות משמשים בערבוביה. וזו סגולתו של השיר, שמציאות ודמיון חופפים זה את זה, ממלאים זה את זה, יונקים זה מזה, והכל מתוך חירות שירית, הממלאה המהון אמת את לב הקורא.

אותה הרגשה של התמכרות טבעית לשיר מצד הקורא מתלווה גם למקרא השיר הקטן „ראש השנה“: „עונת החוחית על חוד הקוץ, / ראשי

כל מי שקרא שירים בודדים של ראובן בן-יוסף בכתיבה העת הספרותיים ובמוספים של ערב-שבת נתרשם שלפניו משורר כבדרראש, שראוי לעקוב אחריו בתשומת לב. מלבד הנימה העצמאית המתבלטת משכה את העין גם ההתאקלמות הלשר גית העברית של משורר, שבא לפני שנים מספר ארצה ושתחילת יצירתו היתה באנגלית. חיתוך הדיבור השירי העברי התחיל כובש לו מקום עצמי בצלילו ונענה לבעליו בציינתנות גוברת והולכת. דבר זה ראוי לציון מייד עם פתיחת העיון בספרו החדש „דרך ארץ“, שיצא לא מזמן בהוצאת „הקיבוץ המאוחד“.

כבר בשם הספר ניתנת עדות לתפיסה לשונית עברית רבת פנים של ר. בן-יוסף. דרך-ארץ, עניין של נימוס וכבוד לזולת; דרך ארץ כפשוטה, הרי זה מנהג המדינה; אבל אם לדון לפי נושא הספר שלפנינו, הכוונה היתה, ודאי יותר ממצה, יותר מעמיקה. „דרך ארץ“ — לפי הפירוש בהגדה של פסח. שם נדרש קטע הפסוק „וירא את עניינו“, זו פרישות דרך ארץ; כלומר, נותקו יחסי האהבה. ומכאן, „דרך ארץ“: יחסי אהבה תקינים בין האיש והאשה.

ואמנם הספר טעון מתח אהבה שבינו לבניה — למן הראשון בשירים, שיר ההקדשה (אני מבקש סליחה מאת המחבר: לא הבנתי את המלים „מרתמה נכמשת“ שבבית הראשון) ועד למחזור השירים החותם את הספר, הנושא את השם „יממה של אהבה“, המרתק את חוויות האהבה האינטימיות בריתוק של סוגיטה בת 13 שורה. כליאה אלימה של מלים ושל רגשות, שאין בעל השירים יכול להשתחרר ממנה. אין הוא מתנהג בחפשויות בשימוש בחומר המילולי ונכנע לסייגים על כרחו, כיוון שאין הלשון העברית נענית לו עדיין בלי הגבלה. בשעה שהוא נוטה לכבשה בכוח, הריהו מתמרדת ומתמלטת מידו, וסופו, שגם אמיתות רגשו השירי מתקפחת והרציפות של השורה והניגון לוקים.

ודוק: כאשר השיר זורם באופן בלתי אמצעי בערוץ המלים והרגש, מתקבלת הטבעיות הנסיגת בפשט. אז השיר כולו מתנגן בקצב האהבה החפשי לנוף, לאשה, לילד; אהבה גברית, שאינה יודעת רמייה. כזה הוא השיר הקטן „הרכבת

ששת הימים, כמו „מלחמה לעת מצוא“, „הסילור נים“ לפעמים שורה אחת בלבד היא רבת משמעות, כמו: „ואחר כך חגונו את סוף הקרבות / באין סוף של גיאור וקצף; ובשורות הבאות לאחר מכן: / רק זרם לבן כל הבוקר, / גופות צפים על פני הים האדום“.

המשורר מצליח בעיקר בתחום היחיד שלו, או אנו חשים כי הצליח להעביר הווייתו בשלימות בלשון שירית עברית ולהושיט מתנה נאה לקורא.

פ. לנדר

התמרים בים“. יש דבקות בין הכתוב לבין המשתמע ממנו, המצדיק את השיר ואת שמו שניתן לו „ראש השנה“.

יש עוד שירים בספר, שסגולה זו הוקנתה להם על ידי ר. בן יוסף. אבל יש אחרים שאין הדעת נוחה מהם. דומה כי ר. בן יוסף גפשו נוקעת מן השימוש המופרז בקישוטים ובתפאורה, המשמשים כיום אבזרים שיריים, אבל אותו פגם שהזכרנו למעלה ביחס לתפיסת הלשון השירית העברית כשלימות, מתבלט לפעמים.

יש בספר גם כמה שירי מלחמה, זכר למלחמת

„בונים חפשיים“ ויהודים

לתיאור המאבק הבלתי-מכובד של יהודים הנד-חקים בכל מאמצי כוחם למקום שאינם מתבקשים ושאינם רצויים בו, ואוהזים בכל מיני אמצעים, כשרים ולא כשרים כדי לכופף את חברתם על אחרים.

אילו היתה הבעיה מצטמצמת בכך, לא היה בזה אלא ביטוי נוסף לגילויים המכוערים, שליוו את היהודים בדרכם להתבולל ולטמיעה בחברה הזרה, ואז לא היה ענין במחקרו של כץ, אלא לחוג מצומצם של חוקרי תולדות ישראל במערב אירופה, ובמיוחד בגרמניה. אולם בפרקים אחרים דן המחבר בלידתה של אותה סיסמה הסרת-שחר אבל פאטאלית „יהודים ובונים חפשיים!“ וב- הפיכתה לאחת מסיסמאותיה הראשיות של האג-טישמיות המאורגנת, תחילה בצרפת ואחר כך בעולם כולו. וכן הוא דן בספרים ובמאמרים, שסייעו להפצתה של בדייה זו, ובראשם La France Juive לדרומון (בשנת 1886) והפרוטוקולים של זקני-ציון“.

אבותיה הראשונים של הצמדה זו, „בונים חפשיים“ ויהודים, היו מתעלמני הריאקציה הקא-תולית בצרפת. שראו ב„בונים חפשיים“ גוף המערער את שלטונה של הכנסיה במדינה, ובא-מאנציפאציה היהודית — פגיעה בתורת הכנסיה על העונש שנגזר על היהודים להיות גולים, נרדפים ומושפלים על שרצחו, כביכול, את בן האלוהים. מחברים אלה הם שאיחדו את „הבונים חפשיים“ עם היהודים לדמות משותפת של אויבי הדת הקאתולית. מכאן עברה המעשיה לגרמניה המובסת שלאחר שנת 1918, שבה תלו לאומנים גרמנים את מפלחה הצבאית של גרמניה ביהודים וב„בונים חפשיים“. מאז הפכה הבדייה חלק בלתי נפרד מה„איריאולוגיה“ הנאצית.

וכאן, בהגיעו לתקופה הנאצית, קיצר המחבר — וחבל: הרי בשנים אלה, שנות 1933 — 1945,

כאשר ישבתי לכתוב רשימה זו על ספרו של יעקב כץ „בונים חפשיים ויהודים, קשריהם האמיתיים והמדומים“* נתקלו עיני במקרה בעתון הערב וראיתי כתוב שם: „אירגון אנטישמי חדש הוקם לא מזמן בתורכיה ושמו „האגודה למלחמה בציונות ובבונים חפשיים“...“

מתברר כי זיווג מוזר זה בין היהודים לבין „הבונים חפשיים“ מציאותי הוא גם בימינו אלה — כשם שהיה קיים זה למעלה ממאה שנה באירופה ובאמריקה, כשהוא מלווה את התפתחות התנועה האנטישמית בארצות אלה, ועם כל חוסר השחר שבו, היה בין אותם הסממנים שדימאגוגים חסרי מצפון השתמשו בהם תמיד כדי למשוך אחריהם המונים מטומטמים ולתפוס בעזרתם את השלטון.

ספרו של כץ דן בשני אספקטים של הנושא „בונים חפשיים ויהודים“, שהקשר ביניהם הוא רופף ביותר. תשעת הפרקים הראשונים בספר דנים בפרשה קטנה וצדדית בתולדות ישראל בדורות האחרונים: שאיפותיהם של יהודים אמי-צים ומשכילים להצטרף ללשכות של „הבונים חפשיים“ בארצות בהן זכו היהודים לחופש אזרחי. מתברר כי באירופה המערבית, אנגליה וארצות-הברית פתחו שערי אגודות „הבונים חפשיים“ בלי קושי ליהודים הרוצים בכך, והם אף תפסו מקומות נכבדים באגודות אלה (כמו אדולף כרמיה מצרפת, מייסדי חברת „כל ישראל חברים“). לעומת זאת נטו רוב לשכות „הבונים חפשיים“ בגרמניה לא לקבל יהודים אל קירבן. עיקר טענתם היתה כי „הבונים חפשיים“ כולם קשורים לדת הנוצרים, ויהודי אינו יכול להצטרף אליהם, אלא אם כן יעשה שקר בנפשו. רוב עמודי הספר מוקדשים

* הוצאת „מוסד ביאליק“, ירושלים 1968, 240 עמ'.